

Література

1. *Афанасьев Ю.Л.* Социально-культурный потенциал художественной деятельности. – Львов: Світ, 1990. – 160 с.
2. *Евтеева Г.А.* Психолого-педагогические вопросы использования свободного времени. – М., 1980. – 434 с.
3. *Затуливетер Л.А.* Организованный досуг как фактор воспитания и развития учащихся: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.05. – Липецк, 1998. – 19 с.
4. *Комарова А.И.* Эстетическая культура личности. – К.: Вища школа, 1988. – 152 с.
5. Культура досуга / Под ред. *В.М. Пича, И.В. Бестужева-Лада* и др. – К.: КДУ, 1990. – 240 с.
6. *Соколов Э.В.* Свободное время и культура досуга. – СПб., 2001. – 194 с.

УДК 37.013.42

Л.М. Різник

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПІДЛІТКАМИ, СХИЛЬНИМИ ДО АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Анотація. У статті розглянуто основні чинники адиктивної поведінки підлітків, зміст і методи соціально-педагогічної діяльності соціального педагога з профілактики розвитку адиктивної поведінки неповнолітніх.

Ключові слова: адиктивна поведінка підлітків, методи соціально-педагогічної діяльності, профілактика адитивної поведінки неповнолітніх.

Аннотация. В статье рассмотрено основные причины аддиктивного поведения подростков, содержание и методы социально-педагогической деятельности социального педагога по профилактике развития аддиктивного поведения несовершеннолетних.

Ключевые слова: аддиктивное поведение подростков, методы социально-педагогической деятельности, профилактика аддиктивного поведения несовершеннолетних.

Annotation. In the article the basic factors of adictiv conduct of teenagers are considered and maintenance and methods of social-pedagogical activity of social teacher from the prophylaxis of development of adictiv conduct of minor is found out.

Key words: teenagers' addictive behaviour, social-pedagogical methods of activity, prophylaxis of minors' development of addictive conduct.

Особливої гостроти в сучасному суспільстві набуває проблема профілактики різноманітних відхилень, або так званих девіацій у поведінці молоді. Найбільше занепокоєння викликає зростання випадків вживання дітьми та молоддю наркотиків, алкоголю та інших психотропних засобів.

Вивчення різних аспектів адиктивної поведінки підлітків дали підставу вважати, що її становлення переважно відбувається в підлітковому віці.

Недостатнє висвітлення проблеми профілактики розвитку адиктивної поведінки у соціально-педагогічній науковій літературі, актуальність даного питання для практики роботи соціального педагога зумовили вибір теми даної статті, основною метою якої є з'ясування педагогічного забезпечення профілактичної роботи з підлітками, спрямованої на запобігання формування у них адиктивної поведінки. У зв'язку з цим передбачалося розглянути основні чинники адиктивної поведінки підлітків та обґрунтувати зміст і методи соціально-педагогічної діяльності соціального педагога з профілактики розвитку адиктивної поведінки неповнолітніх.

Адиктивна поведінка – зловживання різними речовинами, що змінюють психічний стан, включаючи алкоголь і куріння тютюну до того, як від них сформувалася фізична залежність. Термін „адиктивна поведінка” вказує на порушення поведінки, а не на хворобу [3].

На основі вивчення чинників, що призводять до вживання наркотичних речовин, можна виділити такі основні причини:

- інтерес до наркотиків, до нових почуттів, до „забороненого плоду”, який заснований на упевненості, що вживання перших доз ще не призводить до наркоманії;

- втрата ціннісних життєвих орієнтирів, а звідси поява синдрому „безглузлого життя”, сильне душевне потрясіння, почуття самотності, відсутність уваги і допомоги з боку батьків, педагогів, психологів;

- незадоволення життям, яке виникає на основі постійних конфліктів у сім’ї, навчальних закладах, низького матеріального і соціального рівня;

- вплив оточення, друзів, компанії;

- простота переходу від „легких” наркотиків (сигарет, алкоголю) до небезпечних;

- знання про шкідливість наркоманії: „дуже шкідливо” і незнання, наскільки це шкідливо і чому, коли і як це „шкідливо” виявляється [4].

Вчені сходяться на думці, що підлітковий вік є найбільш небезпечним у плані формування адиктивної поведінки. Бажання пізнати щось нове, незвичне, прагнення як можна швидше стати дорослим, перейняти звички та способи поведінки дорослих, страх відстати від ровесників – усе це, при сприятливих обставинах особистого життя, нерідко приводить підлітка до вживання алкоголю та наркотиків [6].

Схильність підлітка до спиртного або до наркотиків є ознакою більш глибокого особистісного неблагополуччя. Основа цього симптому – психологічна готовність підлітка до вживання психотропних засобів. Формуючись поступово, вона реалізується при першій можливості, тобто у випадку виникнення відповідної сприятливої ситуації. Виявлення даного феномена зумовлює необхідність пошуку нового підходу до розв’язання проблеми наркоманії неповнолітніх. Вона полягає в перенесенні акценту з проблеми наркоманії до проблеми особистості самого наркомана.

До адиктивної поведінки неповнолітніх спонукають: недостатність або відсутність позитивного емоційного контакту з батьками; індивідуально-психологічні особливості; негативний соціально-психологічний статус у колективі; недостатність переконливої, доступної інформації про наслідки наркоманії; типові реакції поведінки; негативна молодіжна субкультура; стрес та емоційні переживання; незайнятість, відсутність стійких пізнавальних інтересів особистості.

О. Личко, В. Бітенський вважають, що в розвитку адиктивної поведінки доцільно виділяти такі елементи [3]:

- перший етап – етап перших спроб. На цьому етапі активізуються захисні реакції організму у відповідь на вторгнення наркотичних засобів, у поки що здоровий організм;

- другий етап – етап пошукового „плінаркотизму”. На цьому етапі неприємні відчуття поступово зникають. Наркотики порушують захисні реакції організму. Характерною є поява відчуття комфорту при прийманні наркотичного засобу;

- третій етап – етап вибору речовини. Для цього етапу характерним є звикання організму до дози наркотичного засобу. Підліток починає відчувати ейфорію. Для досягнення цього ефекту він починає експериментувати, збільшувати дозу, частоту вживання та пробувати різні види наркотиків.

На четвертому етапі настає усвідомлення підлітком своєї наркотичної орієнтації. У випадку відсутності наркотику підліток починає відчувати психологічний дискомфорт та нервуватись при виявленні його способу життя близькими та родичами.

П’ятий етап відзначається станом групової психологічної залежності. Формуються компанії за інтересами (алкоголіків та наркоманів) і вживання наркотичних засобів йде в «своїй» компанії, при цьому кайф набуває особливий емоційний відтінок групового

задоволення. Підліток у подібній компанії піддається впливові, духові угруповання та готовий на деліквентні вчинки заради одержання чергової дози.

Існування вираженої пронаркогенної ситуації в середовищі життєдіяльності сучасного підлітка зумовлює необхідність проведення соціально-педагогічної профілактики вживання наркотичних засобів як постійної захисної функції соціалізації неповнолітнього.

Профілактичний вплив повинен починатися передусім із профілактики інтересу до наркотичних засобів, вживання яких не переслідується законом, профілактики тютюнопаління та алкоголізму. Тільки після цього потрібно перейти до попередження вживання сильних наркотиків і токсичних речовин[4].

Особливу увагу потрібно приділити профілактиці наркотизації саме в підлітковому віці. Основним її напрямом повинна бути діагностична робота, а саме: раннє виявлення підлітків схильних до вживання наркотичних речовин. Діагностика адиктивної поведінки передбачає комплексний характер збору інформації, яка загалом дає певне уявлення про характер і установки в поведінці підлітка.

У процесі профілактичної роботи з підлітками потрібно орієнтуватися на досягнення таких цілей:

- усвідомлення підлітком необхідності особистої участі в профілактичній групі;
- усвідомлення широкого кола причин і умов, які впливають на вибір адиктивної поведінки;
- формування власної і суспільної думки про негативний характер вживання будь-яких наркотичних речовин;
- навчання підлітків визначати особливості й характер життєвих ситуацій, які стають причиною адиктивної поведінки, і вироблення уміння протистояти їх впливові;
- навчання підлітків бачити перспективи свого власного життя, усвідомлювати важливість саме цього періоду життя в подальшому становленні їх особистості;
- формування у підлітків уявлення про неминучість згубних наслідків вживання наркотиків [5].

Для ефективного досягнення поставлених цілей соціальні педагоги і психологи повинні володіти якомога більш широким спектром методів роботи з дітьми і підлітками, в основі яких повинна бути антинаркотична пропаганда.

Передусім необхідно відзначити, що матеріал краще усього викладати в формі щирої, довірливої бесіди, уникаючи моралей. Мова повинна бути простою і зрозумілою, без вживання спеціальної наукової лекційної термінології. Довір'я слухачів до виступаючого зумовлене його внутрішньою зацікавленістю змістом бесіди, переконливістю. Найменший вияв формалізму, байдужості, нещирість дуже чутливо сприймає аудиторія і всі зусилля лектора будуть неефективними.

Досвід читання лекцій на антинаркотичну тематику показав, що відомості, почуті підлітками, викликають безліч питань. У зв'язку з цим основну увагу потрібно приділити питанням підлітків, що виникатимуть у процесі розмови.

Нам вдалося випробувати на практиці і ефективність тренінгів соціалізації в роботі з групою ризику адиктивної поведінки. Підлітки в процесі роботи усвідомлюють, що вони унікальні, що вони можуть змінити своє життя і життя інших людей. Вони починають цінити себе як особистість, вчать ділити свої радощі з іншими, допомагають навколишнім, вчать брати на себе відповідальність за слова і вчинки.

На сьогодні доведено, що прояв гострих рис характеру в підлітковому віці є результатом неблагополучної ситуації розвитку дитини в системі міжособистісних відносин у сім'ї [1].

Робота соціального педагога не може бути високоефективною, якщо він не буде підтримувати тісний контакт із батьками. Цей напрям роботи є складним через дефіцит вільного часу батьків і їх незацікавленість, адже багато хто вважає, що саме їхньої дитини така біда як наркоманія не буде стосуватись.

Робота з батьками передусім починається із збору відомостей про сім'ю: її склад, де живе дитина, кількість дітей в сім'ї, матеріальні і побутові умови сім'ї, як проходить дозвілля, інтереси в сім'ї, відношення до праці, освіта, особливості стосунків між членами родини.

Така інформація може допомогти при пошуках форм і методів роботи з батьками учнів. Робота з сім'єю складна і багатогранна. Важливою є пропаганда серед батьків необхідності корекції асоціальних виявів у поведінці дитини. Науковцями виділено три види психолого-педагогічної допомоги: лекційно-просвітницьку; консультаційно-рекомендаційну; корекційну діяльність у формі групової або індивідуальної роботи [2].

Лекційно-просвітницька робота здійснюється серед батьків і вчителів. Вона передбачає з'ясування базових фактів поведінки дитини певної вікової категорії, основних вікових психолого-педагогічних ситуацій, труднощів і проблем кожного вікового періоду, а також загальних рекомендацій, що стосуються їх усунення.

Консультаційно-рекомендаційна робота з батьками учнів, схильних до асоціальних проявів у поведінці, застосовується при діагностиці характеру і причин труднощів, які переживає учень у зв'язку з дотриманням норм і правил поведінки, у взаємовідносинах з навколишніми. Зустрічі з батьками дозволяють досягнути таких цілей:

- детально обговорити характер, міру і причини неадекватної поведінки підлітка, умовно прогнозувати очікувані результати корекційного впливу;
- спільно розробити систему конкретних заходів що до надання допомоги або реалізації спеціальної програми в умовах школи і сім'ї;
- обговорити сімейні виховні проблеми батьків, їх ставлення до особливостей в поведінці дитини, спланувати при потребі подальші зустрічі з батьками [2].

Соціальному педагогу необхідно переконувати батьків, що пріоритетним для сім'ї повинен бути профілактичний підхід щодо недопущення впливу негативних соціальних явищ на їхніх дітей. Він полягає в створенні відповідних емоційних і побутових умов, які б попереджали розвиток адиктивної поведінки підлітка. Це вимагає наявності певного рівня психолого-педагогічних знань батьків, їх обізнаності в питаннях наркоманії, знання і використання методів здорового способу життя. У зв'язку з цим пропонуються такі форми і методи роботи з батьками: батьківські збори, конференції досвіду сімейного виховання, перегляд відеофільмів, відкриті уроки для батьків, телефон довіри, бесіди [6].

Профілактична робота проводиться в декілька етапів. Перший етап: робота безпосередньо з дітьми, підлітками і молоддю в навчальних закладах усіх рівнів (лекції, бесіди, відеофільми, розповіді пацієнтів).

Наступний етап: забезпечення батьків інформацією про негативний вплив на вживання дитиною наркотиків, алкоголю, куріння, а також рекомендації, як розпізнати початок наркотизації у дитини. З цією метою використовуються спеціальні „пам'ятки для батьків” та розробляються різні варіанти текстів бесід.

Третім і головним етапом у профілактичній роботі є проведення спеціалізованих методичних семінарів для педагогічних колективів навчальних закладів, співробітників військоматів, міліції, лікарів [5].

Таким чином, діяльність соціального педагога під час здійснення ним профілактики адиктивної поведінки підлітків передбачає систему таких корекційно-виховних заходів, які б спрямовувались на діагностику умов і чинників наркогенного ризику та попередження таких їх глибоких поєднань, які відіграють роль детермінант адиктивної поведінки людини. Профілактична робота тісно переплітається з лікувальною при спеціальній підготовці колишніх наркоманів і їх родичів з метою залучення їх для роботи в психотерапевтичних групах.

Запорукою ефективної профілактичної роботи серед підлітків, схильних до адиктивної поведінки є високопрофесійна підготовка соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Література

1. *Авдуревская Е.П.* Принадлежность к группе и самовосприятие личности //Вопросы психологии. – 2005. – №3. – С. 144 – 150.

2. Класний керівник в сучасній школі: Метод. посіб. / В.М. Оржеховська, О.І. Пилипенко, Л.В. Терехова та ін. – К.: ІЗМН, 1996. – 156 с.
3. Личко А.Е., Биженский В.С. Наркологическая диагностика в пересмотренном 3-м издании руководства Американской психиатрической ассоциации // Вопросы наркологии. – 1999. – №4. – С.58 – 60.
4. Личко А.Е., Биженский В.С. Подростковая наркология. – Л.: Медицина, 1991. – 304с.
5. Макаров В.В. Первичная профилактика наркоманических заболеваний у подростков // Вопросы наркологии. – 1999. – №1. – С. 22 – 28.
6. Профілактика наркотизації / За ред. О.І. Пилипенко, І.Д. Звереві. – К.: Академпрес, 1994. – 127 с.

УДК 371.132+061(73)

О.В. Садовець

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ АСОЦІАЦІЇ АМЕРИКАНСЬКИХ ОСВІТЯН

***Анотація.** У статті висвітлюються фундаментальні принципи та головні аспекти діяльності Асоціації Американських Освітян.*

***Ключові слова:** Асоціація Американських Освітян, досвід діяльності.*

***Аннотация.** В статье раскрыты фундаментальные принципы и главные аспекты деятельности Ассоциации Американских Педагогов.*

***Ключевые слова:** Ассоциация Американских Педагогов, опыт деятельности.*

***Annotation.** The article highlights fundamental principles and the main aspects of American Educators' Association activities.*

***Key words:** American Teachers Association, activity experience.*

В епоху розвитку демократії фахівці усіх сфер діяльності беруть активну участь у суспільно-політичному житті країни, намагаючись покращити своє професійне становище та сприяти професійному розвитку. Саме тому педагоги почали активно об'єднуватися в профспілки, асоціації та інші види громадських організацій для задоволення й захисту своїх професійних інтересів і постійної координації своєї професійної діяльності. Профспілки, в основному, спрямовують свою діяльність на підвищення статусу вчителя, викладача вищого навчального закладу, приведення їх заробітної плати у відповідність до суспільної значимості педагогічної праці та норм законодавства про освіту, вирішення соціально-економічних проблем в галузі шляхом ведення переговорів і укладення колективних договорів, регіональних угод. Профспілки регулюють питання умов праці, навчання, побуту і відпочинку, оплати праці, стипендіального забезпечення, підвищення кваліфікації, зайнятості тощо [5].

Проте ці аспекти діяльності профспілок є, перш за все, суспільно-політичними, а безпосередня професійна діяльність поступово відходить на другий план. Така ситуація характерна не лише для України, а й для інших європейських країн та США. Педагоги, усвідомлюючи можливість сповільнення професійного розвитку в таких організаціях, створюють об'єднання, направлені на розвиток безпосередньої професійної діяльності. Особливо це характерно для США, де функціонують численні професійні асоціації педагогів, діяльність яких є позапрофспілковою і зосереджена виключно на фахових інтересах педагогів. Професійна асоціація – це добровільна неприбуткова організація, створена з метою сприяння певній професії, захисту суспільних інтересів та інтересів представників даної професії [5].

Питаннями професійного розвитку у професійних асоціаціях займалися багато вчених і педагогів, таких як Дж. Коніх, Н. Баскія, Ч. Керхнер, Дж. Едж, А. Блум, М.М. Поташнік і ін.